

Z P R Á V A

o reorganizaci Psychologického ústavu ČSAV v Praze

(pro presidium ČSAV)

1. Organizační struktura ústavu

Psychologický ústav ČSAV (Praha 1, Purkyňova 2) byl zřízen dne 1.4.1967. Při svém vzniku byl ústav rozdělen do čtyř oddělení; k tomu přibyla později Psychofyziologická laboratoř, která byla vytvořena r.1968 jako společné pracoviště Psychologického a Fyziologického ústavu ČSAV. Detašovaným pracovištěm Psychologického ústavu ČSAV byla Psychologická laboratoř v Brně, která byla k 1.1.1970 zřízena jako samostatné pracoviště s názvem Psychologická laboratoř ČSAV v Brně. Ke dni 31.12.1970 měl ústav 31,91 (= 32) pracovníků, z toho 8,5 vědeckých, 21 odborných. Struktura ústavu před reorganizací byla: 1) oddělení psychologie osobnosti, 2) oddělení psychologie učení, 3) oddělení sociální psychologie, 4) oddělení vyšší nervové činnosti, 5) psychofyziologická laboratoř. Kromě toho existoval úsek knihovny a malý technický úsek. Vzhledem k nízkému počtu práce vzniklo toto organizační rozdělení k individuální roztržitosti úkolů bez jednotící koncepce. Vytvoření této koncepce ztížily m.j. i události v letech 1968-1969.

S účinností od 1.1.1971 byla v souvislosti se stranickými a pracovní-politickými pohovory provedena reorganizace ústavu. Při této reorganizaci byli z ústavu uvolněni 2 vědečtí pracovníci, jedna odborná pracovnice, a jeden odborný pracovník byl převeden z řádného místa do studijního polytu. Reorganizace se týká celého ústavu a opírá se o nově vypracovanou koncepci výzkumné činnosti Psychologického ústavu (viz příloha I), která byla schválena vědeckým kolegiem pro pedagogiku a psychologii v listopadu 1970. Základní ideová a odborná východiska reorganizace byla projednána na prvním zasedání nově zřízené ústavní rady dne 18.1.1971. Cílem reorganizace je odborné a ideové uplnění ústavu. Výzkumná kapacita ústavu je plně zaměřena na úkoly státního plánu; účelnou dělbou práce mezi výzkumnými týmy a pomocnými skupinami ústavu má být dosaženo zvýšení efektivnosti

jak v základním výzkumu, tak v aplikaci výsledků v praxi.

Ústav je nyní budován na principu výzkumných týmů, jejichž smysl je zdůvodněn v příloze č. I. Výzkumná témata týmů je zaměřena na otázky:

- 1) výzkumu učení a řešení problémů;
- 2) výzkumu heuristických procesů;
- 3) výzkumu sociální komunikace;
- 4) výzkumu volní regulace jakožto vlastnosti osobnosti.

Týmový způsob práce je sice náročnější na řízení, ale již nyní se ukazuje, že je cestou, jak k ideovému a tematickému sjednocení badatelské práce, tak ke zvýšení její efektivity. Kromě těchto výzkumných týmů v ústavu pracuje:

- a) skupina pro aplikaci;
- b) pomocné skupiny (matematicko-metodologická, technický a dokumentační úsek aj.);
- c) sekretariát; hospodářská správa je společná s Pedagogickým ústavem JAK ČSAV.

Ústav má k 1. lednu 1971 ve své systemizaci 32,91 pracovních míst. Jedno místo přísluší vědeckému kolegiu pedagogiky a psychologie. Redakční práce časopisu Československá psychologie konají vědečtí, odborní a administrativní pracovníci ústavu.

Ústav školí 3 řádné aspiranty ve třetím a čtvrtém roce přípravy.

2. Koncepte Psychologického ústavu

Vědeckovýzkumná činnost Psychologického ústavu vychází z jednotlicích teoretických, metodologických i organizačních hledisek, která sledují překonání tematické roztržitosti a zajištění jednotného přístupu v zájmu zvyšování pracovní efektivity ústavu. Na základě těchto hledisek, vycházejících z principů marxismu-leninismu, byla v druhé polovině r. 1970 vypracována a ve vědeckém kolegiu pedagogiky a psychologie v listopadu 1970 schválena nová koncepce činnosti Psychologického ústavu.

Tato koncepce, která se stala východiskem reorganizace,

- a) odpovídá svým výzkumným a teoretickým zaměřením potřebám naší socialistické společnosti,
- b) předpokládá vybudovat Psychologický ústav jako teoretické a experimentální pracoviště s využitím moderních výzkumných metod,
- c) sleduje možnosti intenzivní praktické aplikace výzkumných výsledků Psychologického ústavu.

Ad a)

Svým výzkumným zaměřením Psychologický ústav navazuje na klíčové a moderní směry světové psychologie, při čemž vychází z potřeb naší socialistické společnosti. Se zřetelem k tradici našeho pracoviště (Psychologický ústav navazuje na výzkumy konané v Ústavu vývojové psychologie a v psychologickém oddělení Pedagogického ústavu JAK ČSAV) i se zřetelem k profilu jiných psychologických pracovišť ČSSR stává se výchozím konceptem výzkumné činnosti pojem učení v návaznosti na procesy řešení problémů, heuristiky, rozhodování, regulace a motivace v individuálním i sociálně-psychologickém smyslu.

Současné teorie učení se dotýkají základních otázek psychologie řešení problému a heuristické činnosti. Zároveň jde o studium modelů organizace a samoorganizace psychické činnosti. Psychické procesy a vlastnosti plní základní regulativní funkce jak v chování, tak i v různých formách lidských činností (pracovních, tvořivých aj.). Řešení problémů vnitřně souvisí s novou mezioborovou disciplínou, jež je označována termínem heuristika (viz příloha II).

Tyto výzkumné úkoly jsou začleněny do státního výzkumného plánu VIII-1-6 "Výzkum tvořivé činnosti a heuristických procesů v podmínkách socialistické společnosti", VIII-1-10 "Psychologické problémy soudobé civilizace a motivace lidského jednání", VIII-4-2 "Biologické a psychologické podmínky utváření člověka v socialistické společnosti", jejichž je náš ústav koordinátorem. Dále ústav pracuje na úkolu kritiky

buržoazních směrů v psychologii (VIII-5-1/1) a spolupracuje na výzkumu vývoje dětí školního věku a dorostu a podmínek jejich života i práce (VII-3-8)

Ad b)

Psychologický ústav je budován jako teoretické a experimentální pracoviště. Hlavním cílem práce ústavu je ve smyslu celosvětově uznávaných vědeckých kritérií shromažďovat původní, z badatelských výzkumů se rodící data a provádět jejich teoretická zobecnění. Rozvoj základního i aplikovaného psychologického výzkumu vyžaduje stále všestrannější, ale současně i hlubší metodologický přístup k řešení jednotlivých problémů. Bude nutné vyrovnat rozdíly v kapacitách základního i aplikovaného výzkumu mezi psychologií a jinými vědami (zejm. přírodními a lékařskými), především pokud jde o způsob přípravy pokusů, systematické ovládání podmínek jejich průběhu, použití výzkumných technik, zpracování dat ap.

Plnění této koncepce bude vyžadovat spolupráci širokého týmu matematiků, logiků, statistiků, fyziologů a v neposlední řadě elektroniků při řešení metodologických, realizačních a vyhodnocovacích problémů jednotlivých pokusů. Podmínkou je zejména zajištění účinné technické podpory při projektování a konstrukci nových zařízení, aby vyslovené hypotézy bylo možno testovat efektivněji a v podstatně kratším období. Pro pracoviště to znamená dobudovat technickou skupinu a zajistit jí po stránce materiální a zejména personální. V současné době jsou experimentálně získávaná data převáděna na děrné pásy ručně; tento způsob je pomalý, je zdrojem chyb a neumožňuje rozsáhlejší analýzy. V nejbližších dvou až tří letech bude třeba zaměřit technický vývoj laboratoře Psychologického ústavu zejména na přípravu dat pro strojní zpracování a to již v průběhu pokusu. Pro metody, jejichž výsledkem jsou data v analogové formě, pro jejichž přímou digitalizaci nepostačuje děrovací rychlost děrovače Consul (10 char./1 sec), nebo pro metody, jejichž produktem je více druhů dat získávaných současně, použijeme registrace magnetofonové pomocí frekvenční a amplitudové

modulace. Pro tento účel jsou plánovány magnetofony EM 140-
Tesla Bratislava. Uvažujeme ještě o dalších zařízeních. Před-
pokládá se užití vlastního zařízení typu PDP-8 nebo PDP-12 jednak
pro simulaci pokusných situací, generování podnětů, programo-
vání a řízení pokusů zejména v oblasti studia řešení problémů
a skupinového učení, jednak pro on-line zpracování dat z těchto
výzkumů. Současně se počítá s možností užití počítačů v majetku
ČSAV- Řešení výzkumných úkolů experimentální povahy velmi zne-
snadňuje tíživá a již dlouho trvající prostorová situace v Psy-
chologickém ústavu.

Ad c)

Aplikační možnosti získaných výzkumných výsledků jsou
rozsáhlé. Souvisejí se základní otázkou úlohy lidského faktoru
a tvořivosti individua i celých skupin ve vývoji socialistické
společnosti. Stávající disproporce mezi lidskou a věcnou (technic-
kou) stránkou výrobních sil nelze odstranit bez účasti psycho-
logické teorie (např. modelů řešení problémů) a psychologických
metod. Výsledky výzkumů ústavu možno na základě širší spolu-
práce ve státním plánu^{VI II-1-6, VI II-1-10, VI II-4-2} i na základě
mezinárodní spolupráce, zejména se SSSR - uplatnit při řízení
sociálních a ekonomických procesů na základě heuristických
programů a modelů mentálních procesů (např. učení a samoorgani-
zace) a při řešení racionalizačních opatření ke zvýšení efektiv-
nosti našeho národního hospodářství, zejména při zlepšování
úrovně řízení v našich závodech a podnicích, při odkrývání ma-
teriálních i personálních rezerv někdy i s minimální potřebou
nákladných investic). Oborem aplikace bude seznamovat vedoucí
pracovníky s novými poznatky heuristiky psychologie učení, s
metodami individuálního a skupinového rozhodování i řešení pro-
blémů. Výzkumy heuristických procesů přinášejí podklady pro
optimalizaci vztahů systémů člověk - stroj a přispějí ke zlepše-
ní dosavadních metod programování, včetně programovaného učení.

Při doškolení pracovníků náročnějších profesí a při
zavučování pracovníků do nových povolání, jež je zvláště důle-
žité v podmínkách nastupující vědeckotechnické revoluce, půjde

o stanovení nejvhodnějších modelů a postupů (např. ve výuce v závodních a podnikových doškolovacích kursech). Budou přitom kriticky využity i moderní prostředky, jako jsou audiovizuální pomůcky, vyučovací stroje aj. Aplikace poznatků z psychologie učení v této oblasti praxe je zvláště náročná proto, že tato problematika nebyla u nás v rámci psychologie práce po řadu let soustavně rozvíjena. Využití teorie heuristických programů je novou rychle se rozvíjející oblastí.

Prováděné výzkumy směřují k odhalení zákonitostí učení, řešení problémů, psychického vývoje, socializace člověka a k poznání povahy vzájemných vztahů mezi jedincem a prostředím, motivačních faktorů a dynamiky lidské osobnosti. Poznatky získané v těchto oblastech významně přispějí k objasnění psychologických základů komunistické výchovy, k zefektivnění školního vyučování, pracovní činnosti, psychoterapeutických postupů a utváření interpersonálních vztahů. Zejména budou rozpracovány ve spolupráci s pedagogy metody heuristického učení a vyučování.

Závěry komplexních výzkumů se budou týkat i politické a ideologické oblasti. Zvláště důležité je využití heuristiky při stanovení prognóz vývoje socialistické společnosti. Dále lze poskytnout vědecky fundované podklady státním a státním orgánům při vytváření sociálně hodnotových postojů, při zvyšování efektivnosti komunikačních prostředků apod.

Příběžnou formou předávání výzkumných výsledků bude činnost vědeckých pracovníků na vysokých školách, a to jak při přednáškách, tak při přípravě vysokoškolských skript a učebnic.

3. Mezinárodní spolupráce

V prosinci 1970 byla podepsána dvoustranná "Smlouva o vzájemné spolupráci" mezi Ústavem obecné a pedagogické psychologie Akademie pedagogických věd SSSR v Moskvě a Psychologickým ústavem ČSAV v Praze. Vzájemná spolupráce je uzavřena:

- a) v oblasti studia základních teoretických, metodologických a praktických otázek psychologie učení, heuristických procesů, vývojové psychologie a sociální psychologie;

b) v oblasti využití psychologických poznatků v pedagogické a inženýrské praxi a v defektologii.

Hlavním cílem této smlouvy je vytvoření podmínek

- pro rozvoj teorie a metodologie marxistické psychologie
- pro vzájemnou koordinaci vědeckovýzkumné činnosti a pro vybudování společných experimentálních laboratoří s cílem zabezpečit vysokou efektivnost vědecké práce
- pro další rozvíjení přátelských vztahů mezi pracovníky obou ústavů.

Kromě uvedené smlouvy je navázána spolupráce s Psychologickým ústavem v Tbilisi a s Institutul de Cercetari Medicale Rumunské akademie lékařských věd.

Na základě výsledků mezinárodní konference o psychologii učení (Praha 1969) bylo doporučeno začlenění výzkumného problému "Vlivy změn sociálního prostředí na člověka se zřetelem k psychologickým aspektům" do výzkumného projektu UNESCO.

4. Další vývoj ústavu

Provedenou reorganizací bylo v podstatě dosaženo hlavních ideových i odborných cílů. S tím souvisí, že byly odstraněny některé disproporce v činnosti ústavu, zejména se zvýšila aktivita metodologického úseku, intenzivněji pracuje technický úsek a byly zahájeny přípravné práce v dokumentačním úseku. Výše uvedená 31,91 (= 32) místa jsou ve výzkumných týmech a v ostatních úsecích ústavu rozdělena takto:

		z toho vědeckých prac.:
ředitel	1	1
věd. taj. ústavu	1	-
I. tým: psychologie učení a řešení problémů	10,5	2,5
II. tým: výzkum heuristických procesů	5	1
III. tým: otázky sociální komunikace	5	1
IV. tým: studium volní regula- ce jakožto vlastnosti osobnosti	4	1
dokumentace, knihovna	2,5	-
sekretariát, hosp. správa	3	-

Ve smyslu oběžníku presidia ČSAV čj. 57283-17/70/112 ze dne 31.12.1970 má Psychologický ústav ušetřit v rozpočtu na r. 1971 zhruba částku 330.000 Kčs. Jen z malé části, tj. 24.000 Kčs bude tato částka kryta z úspor vzniklých ukončením pracovního poměru se 3 pracovníky, kteří odcházejí z ústavu v 1. polovině v. 1971. Uvolněná místa budou obsazena aspiranty, kteří v letošním roce končí vědeckou výchovu. To znamená, že většina úspor jde na úkor materiálně-technického vybavení ústavu, což se negativně promítne v rozvoji jeho experimentální základny, která trpí velmi nedostatečným technickým vybavením.

Realizace požadavků ve smyslu oběžníku presidia si vyžádá dalších úprav (zejména v technickém úseku a v knihovně). Budou provedeny za účelem zefektivnění práce ústavu v jeho jednotlivých úsecích.

V dalším vývoji ústavu jako základního teoretického a experimentálního pracoviště v oblasti psychologie bude zesílena práce v oblasti metodologie a ve zdokonalení experimentálních metod. To umožní, abychom dospěli k novým teoretickým zobecněním (modelům, programům), která jsou důležitá zejména pro oblast řízení složitých sociálních procesů. Míra splnění těchto úkolů závisí na některých okolnostech, které jsou zejména spojeny s otázkou dobudování Psychologického ústavu v Praze. Doba od jeho zřízení (1.4.1967) je dosud příliš krátká, než aby mohl být ústav pokládán za dobudované pracoviště. Zvláště by se mělo přihlídnout k tomu, že v celé české psychologii neexistuje vlivem dřívějších podmínek dokumentační středisko, na nezbytnost jeho zřízení upozorňuje již dokument ideologické komise ÚV KSČ o psychologii (ze dne 6.5.1966).

V Praze 20.III.1971

- I. příloha: Koncepce výzkumné činnosti v Psychologickém ústavu ČSAV v Praze
- II. příloha: Tvořivá činnost a heuristické procesy v rozvoji socialistické společnosti.

Prof. dr. J. Linhart DrSc.
ředitel
Psychologického ústavu ČSAV.